

Миша Стојадиновић

Институт за политичке студије, Београд

Виолета Рашковић Таловић

Факултет за међународну политику и безбедност, Београд

ИЗАЗОВИ РАЗВОЈА ДЕМОКРАТИЈЕ У САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ: ПОЛИТИЧКО НАСИЉЕ И ТЕОРИЈА (НЕ)ПРАВЕДНОГ РАТА*

Сажетак

Крај XX и почетак XXI века су обележиле многобројне „хуманитарне интервенције“ и „борба за људска права“ који добијају примену у сврхе оправдања војних интервенција широм света. Аутори у раду преиспитују овакву слику света бавећи се критичком анализом изазова са којима се суочава развој демократије у савременом друштву. Свет се у великој мери изменио и отворена употреба силе је постала немогућа, јер би она наишла на осуду јавног мњења. Међутим, паралелно са развојем демократије дошло је уједно и до развоја механизма којима се оправдава употреба силе. У том смислу овај рад је подељен на два дела. У првом делу аутори анализирају основе теорије праведног рата указујући на њене слабости, док се у другом делу аутори баве неоимперијалном страном савременог друштва.

Кључне речи: демократија, политичко насиље, тероризам, теорија праведног рата, неолиберализам и неоимперијализам.

Свет је током XX века обележио вртоглави напредак у многобројним научним областима: браћа Рајт (Орвил и Вилбур) су 17. децембра 1903. године обавила први успешан лет авионом, затим откриће атомске енергије, велики напредак на пољу медицине,

* Овај рад је настао као резултат рада на пројекту бр. 179009, а који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

проналазак телевизије, рачунара, настанак интернета (...), готово је немогуће побројати све. Ово неоспорно говори о томе да је током XX века дошло до највећег скока у цивилизацијском развоју. XX век је, међутим, уједно донео и насиље великих размера које је оставило за собом огроман број људских жртви, али и огромно материјално и културно разарање (пре свега имајући у виду Први и Други светски рат). После Другог светског рата очекивано доба мира није дошло већ је свет ушао у Хладни рат. Долази до заостравања односа на глобалном нивоу између великих сила чију су основу чинили супротстављени интереси пре свега САД и Совјетског савеза. Иако је распад СССР 1991. означио фактички крај Хладног рата, данас се поменути сукоби актуелизују. Неолиберална теорија и њена неоимперијална пракса у другој половини XX и почетком XXI века доносе са собом бројне изазове развоју демократије.¹⁾

Новина коју савремено друштво са собом доноси јесте да је паралелно са развојем демократског друштва текао и развој средстава помоћу којих се насиље оправдава. Наиме, постало је немогуће више служити се голом силом јер би тако нешто довело до осуде јавног мњења. Један од кључних разлога за то је свакако и свеприсутност масовних медија који добијају једну од кључних улога у савременом друштву. Радио, телевизија, новине, интернет, постају кључни извори информација помоћу којих интерпетирамо свет који нас окружује. Требало би напоменути да масовни медији нису присутни само у сфери информисања, већ да су, напротив, они присутни у свим сегментима живота. То је уједно и главна снага масовних медија којом они могу битно да утичу на обликовање свести грађана о битним догађајима у друштву. „Медији имају велики утицај на усмеравање савремених друштвених процеса, тако да они могу служити развоју демократске свести, али уједно и распиривати расну, верску и националну мржњу својим једностраним извештавањем о битним догађајима у друштву, а под утицајем одређених интересних група.“²⁾

1) Миша Стојадиновић, „Политичко насиље и демократија у контексту неоимперијалних амбиција великих сила“, *Српска политичка мисао*, vol. 48, бр. 2, Институт за политичке студије, Београд, 2015.

2) Миша Стојадиновић, Ноам Чомски и савремено друштво, Институт за политичке студије, Београд, стр. 135.

ПРАВЕДНИ РАТ И УГРОЖАВАЊЕ ДЕМОКРАТИЈЕ

Током историје људи су се превише често хватали оружја тврдећи да то раде из праведних разлога, а чинећи притом најгоре злочине. Теорија праведног рата представља још један у низу покушаја да се рат прикаже оправданим, неизбежним, чак хуманим. Зоран Милошевић указује на то да рат није у светском јавном мњењу омиљено средство политике, те да су агресори приморани да преименују рат, или да га *шминкају* и приказују у другом светлу.³⁾ То је уједно и разлог због чега овде желимо да преиспитамо основна начела теорије праведног рата фокусирајући се пре свега на начин на који се она примењује у пракси.

Доктрина праведног рата има дугачку предисторију која задире далеко у прошлост. Оправдано се може рећи да св. Аурелије Августин представља једног од зачетника теорије праведног рата. Он међу првима прави разлику између праведног и неправедног мира (који је поимао као божји), али и праведног и неправедног рата. Праведни рат Августин види као рат против неправде и неверника. „Мир је највише добро, идеал сваке заједнице. То је тежња суштински добра и универзално прихваћена; нема никога ко не жели мир, као што нема никога ко не жели радост. Крајњи позив човечанства није друго до мир божје државе (...) Циљ ратова је мир. Чврсти мир је недостижан, а све историјске заједнице, као разбојничке државе су у међусобном рату. Мир може бити и неправедан; зато се неки чак свирепи ратови морају правдати. Жеља за миром је исто што и жеља за животом. Потпуно јединство и вечити мир владају само у идеалном, савршеном друштву, друштву светаца и анђела.“⁴⁾

Кључна улога у оживљавању традиције праведног рата у савременом друштву приписује се Мајклу Волцеру [Michael Walzer]. Његово дело *Just and Unjust Wars* објављено 1977. године је значајно одредило схватање теорије праведног рата, као и дефинисање праведног и неправедног рата. Када се ради о основама теорије праведног рата цитираћемо Ричарда Фолка [Richard Falk] који је дефинисао четири основна принципа теорије праведног рата:

- 3) Зоран Милошевић, „НАТО и медији”, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, 2/2008, стр. 544.
- 4) Љубинко Милосављевић, *Средњеveковна мисао о друштву*, Филозофски факултет, Ниш, 2002, стр. 60-61.

- Дискриминација: свака употреба силе треба да прави разлику између војних и цивилних циљева, и безусловно избегне циљање овог другог, без обзира на војну неопходност; том приликом цивилну невиност треба поштовати без изузетка током вођења рата.
- Пропорционалност: свака употреба силе мора имати неку разумну везу између одговорности, отпора и могућности циљане државе, као и нивоа и интензитета и циљева одговора државе која делује у самоодбрани.
- Неопходност: свака употреба силе требало би буде од суштинске важности за постизање легитимних војних циљева; притом би требало избегавати сваку прекомерну употребу силе.
- Хуманост: свака употреба силе треба да буде у складу са међународним хуманитарним правом и да избегава људску патњу која није разумно повезана са неопходношћу и разумношћу војних циљева.⁵⁾

Бавећи се проблемом настанка потребе за теоријом праведног рата у савременом друштву Волцер наглашава да је Вијетнамском рату концепт *ius in bello* по први пут добио своју практичну вредност. „У рату за ‘срце и умове’, пре него за земљу и ресурсе, правда је постала кључ за победу. Тиме је теорија праведног рата поново постала светска доктрина као што то и заслужује. И овде се налази најважнији разлог успеха теорије: сада постоје разлози да се држава бори праведно.“⁶⁾ Према Валцеру рат у Вијетнаму је изгубљен када су изгубљена „њихова срца и умови“. Настављајући даље Валцер каже да Заливски рат можда не представља рат који је у потпуности у складу са теоријом праведног рата, али представља сукоб где се њен утицај већ почео јаче да назире. „Америчка стратегија током Заливског рата била је резултат компромиса између тога шта захтева правда и бесомучних бомбардовања у претходним ратовима; све у свему, циљање је било далеко више ограничено и селективно него што је то био случај, на пример, у Кореји или Вијетнаму.“⁷⁾ Ово је довело до тога да се ратови у савременом друштву све више воде из праведних разлога.

5) Richard Falk, *The Great Terror War*, New York: Olive Branch Press, 2003, стр. 125.

6) Michael Walzer, „The Triumph of Just War Theory (and the Dangers of Success)” *Social Research*, International Justice, War Crimes, and Terrorism: The U.S. Record, No. 4/ 2002, 930-931.

7) Исто, 932.

Подсетимо се да је НАТО агресију на тадашњу СРЈ Волцер посматрао као праведни рат. Међутим, Мајкл Паренти [Michael Parenti], са друге стране, бомбардовање Србије назива „правим примером приватизације бомбардовања које је идеолошки вођено са циљем да се свет учини безбедним за капитализам слободног тржишта.“⁸⁾ „Милосрдни анђео“ је иза себе оставио велики број мртвих, рањених, избеглих, уништену инфраструктуру, школе, цркве, медијске куће, а при чему су употребљавана недозвољена средства (касетне бомбе, осиромашени уранијум...)⁹⁾ Приликом бомбардовања Србије процењује се да је бачено 10-15 тона осиромашеног уранијума, који итекако има утицаја на живот и здравље становништва и данас.¹⁰⁾

Још један од веома честих разлога који се употребљава као оправдање рата у савременом друштву свакако јесте борба против тероризма. Почетак XXI века је обележио догађај који је у великој мери променио дешавања на глобалном нивоу. САД су 11. септембра 2001. погођене серијом терористичких напада у којима су отета четири америчка авиона од којих су два ударила у Светски трговински центар у Њујорку, један је као мету имао Пентагон, док се последњи авион срушио у руралном делу Пенсилваније. Овај страشان догађај је покренуо за собом лавину која је имала одјека на глобалном нивоу.

После терористичког напада 11. септембра оправдано се може рећи да је дошло до настанка новог дискурса политичког реализма. Наиме, овај догађај је послужио не само оправдању војних интервенција, већ је истовремено довео до легализације ограничења основних права и слобода грађана у име националне безбедности. Да ли овај и други терористички напади треба да буду најстроже осуђени и санкционисани? Одговор је без икакве сумње потврдан. Међутим, неретко борба против теоризма постаје сама по себи злоупотребљена и тиме добија значајно место у теорији праведног рата. О овоме говори и Дејвид Грифин [David Ray Griffin] који истиче следеће: „Напад који се десио 11. септембра је коришћен као оправдање рата у Авганистану и Ираку, који су резултирали смрћу не само хиљада војника, већ и много више недужних цивила него што је то био случај тога дана. Такође, овај

8) Michael Parenti, *The Face of Imperialism*, Paradigm Publishers, 2011.

9) Миша Стојадиновић, Ноам Чомски и савремено друштво, Институт за политичке студије, Београд, 2014.

10) Слободан Петковић, *Злочин у рату, геноцид у миру*, Службени гласник и Друштва Србије за борбу против рака, 2012.

напад се користи као оправдање за десетине других операција широм света, од којих су већина непознате америчком народу. Користи се да би се оправдао *Патриотски закон* који у значајној мери ограничава грађанске слободе Американаца. И користи се да оправда безброј хапшења у Гвантанаму и другде.¹¹⁾

У свему овоме истиче се значај питања: „Зашто нас (САД) они мрзе?“ Друсила Корнел [Drucilla Cornell] истиче да одговор администрације Џорџа Буша на питање „зашто нас они мрзе“, са собом доноси додатне проблеме – „мрзе нас зато што смо слободни“. Ово веома често питање постављано после 11. септембра 2001. године је само по себи проблематично због одреднице „они“. Само одређење тога ко су „они“ је веома нејасно. „Да ли се односи на високо образоване Саудијце који су авионима ударили у Светски трговински центар? Да ли се односи на Осаму Бин Ладена и Ал Каиду? Да ли се односи на Ирачане? Да ли питање преотпоставља постојање нечега што се може назвати арапским светом, који обједињује више различитих народа, језика и традиција који нас мрзе? Или је у ствари сâмо питање: зашто нас мрзе припадници једне конзервативне и милитанте гране ислама – вехабизма? (...) Али, да ли су отмичари авиона уопште били вехабисти? (...) Када се запитамо зашто нас они мрзе морамо бити пажљиви о коме то уопште говоримо, како бисмо могли барем започети дискусију да ли је нешто од тог беса и горчине оправдано, и ако је тако, шта смо ми (као грађани САД) позвани да урадимо поводом тога.“¹²⁾

Адриан Гелк [Adrian Guelke] у својој студији *Terrorism and Global Disorder – Political Violence in the Contemporary World* (Тероризам и глобални поремећаји – Политичко насиље у савременом друштву) трага за одговором на питање да ли се свет значајније променио после 11. септембра 2001. године. Гелк истиче да су водећи западни политичари готово у глас прихватили да је овај догађај довео до фундаменталних промена на глобалном нивоу скоро на исти начин како се то дешавало и за време Хладног рата. „Ово само по себи намеће питање да ли је оправдано тврдити да се свет фундаментално променио два пута у нешто више од једне деценије“.¹³⁾ Овај догађај постаје још значајнији

11) David Ray Griffin. *The New Pearl Harbor – Disturbing Questions about the Bush Administration and 9/11*, Olive Branch Press, Massachusetts, 2004, стр. 7.

12) Drucilla Cornell, *Defending Ideals – War, Democracy and Political Struggles*, Routledge, New York, 2004.

13) Adrian Guelke *Terrorism and Global Disorder – Political Violence in the Contemporary World*, London: I.B.Tauris & Co Ltd., 2006., стр. 1.

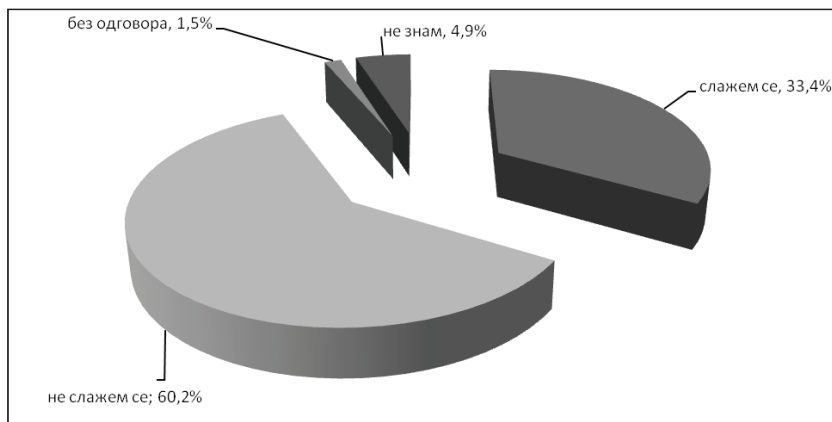
због тога што је велики број држава то почиње да користи за оправдање екстремних сигурносних мера које нарушавају основна права и слободе грађана. „Заиста би се могло оправдано рећи да напад 11. септембра 2001. године представља тачку прекретницу у међународној политици, али не као напад сам по себи, већ употребу тог догађаја којом је започела нова фаза спољне политике Запада на челу са САД и Великом Британијом. Даље, могло би се такође рећи да су реакције ових држава на догађаје од 11. септембра, укључујући овде и интервенцију у Ираку, даље креирале конфликт са муслиманима, што су починиоци напада на Америку и тражили“.¹⁴⁾

Према Волцеру теорија праведног рата у савременом друштву на преласку из XX у XXI век доживљава прави тријумф. „Тријумф теорије праведног рата је очигледан; невероватно је са каквом лакоћом су војни гласоговорници током ратова Авганистану и на Косову користили њене категорије, говорећи узрочну причу која оправдава рат и обезбеђујући извештаје о биткама које наглашавају ограничења са којима се суочавају.“¹⁵⁾

Тиме је, за Волцера, правда постала у свим земљама Западна тест који свака војна стратегија мора проћи – чак иако није најважнији тест он свакако даје теорији праведног рата значајно место које никада раније до тада није имала. Последњи талас (2010-2014. године) истраживања World Values Survey, међутим, показује да већина грађана света ипак не сматра да је рат, под одређеним условима, ипак неопходан како би се постигла правда.

14) Guelke A. (2006) *Terrorism and Global Disorder – Political Violence in the Contemporary World*, London: I.B.Tauris & Co Ltd., стр. 2.

15) Michael Walzer, „The Triumph of Just War Theory (and the Daggers of Success)“ *Social Research*, International Justice, War Crimes, and Terrorism: The U.S. Record, No. 4/ 2002, 932

Графикон бр. 1: Под одређеним условима рат је неопходан како би се постигла правда (у %)

Узорак: Алжир, Аргентина, Јерменија, Аустралија, Азербејџан, Бахреин, Белорусија, Бразил, Колумбија, Чиле, Кина, Кипар, Еквадор, Египат, Естонија, Грузија, Немачка, Гана, Хонгконг, Индија, Ирак, Јапан, Јордан, Казахстан, Кувајт, Киргистан, Либан, Либија, Малезија, Мексико, Мароко, Холандија, Нови Зеланд, Нигерија, Пакистан, Палестина, Перу, Филипини, Пољска, Катар, Румунија, Русија, Руанда, Сингапур, Словенија, Јужно-афричка Република, Јужна Кореја, Шпанија, Шведска, Тајван, Тајланд, Тринидад и Тобаго, Тунис, Турска, Украјина, Сједињене Америчке Државе, Уругвај, Узбекистан, Јемен, Зимбабве.

Извор: *World Values Survey*: <http://www.wvsevsdb.com/wvs/WVSAalyzeQuestion.jsp>, талас 2010-2014, доступно 23. јуна 2015.

Према овом истраживању 60,2% грађана сматра да рат не представља најбоље могуће средство да би се постигла правда, док 33,4% мисли супротно. Овај податак свакако говори у прилог томе да теорија праведног рата и поред хвалоспева њених заговорника у пракси још увек није достигла свој тријумф. Интересантно је поменути да се међу испитаним грађанима 61 земље једино у САД примећује екстремно велики број грађана који оправдавају овакву употребу рата у односу на све друге земље. Наиме, у Сједињеним Америчким Државама 71,8% грађана се слаже са тим да је рат неопходан да би се постигла правда под одређеним условима, док је 26,5% било против (1,7% се изјаснило да не зна). То се може објаснити великим бројем интервенција у које су САД укључене, а које је неопходно оправдати јаком медијском кампањом, како би се у америчком демократском друш-

тву, како то Ноам Чомски [Noam Chomsky] наводи, обезбедио пристанак. Треба, међутим, истаћи да грађани САД постају све незадовољнији спољном политиком своје земље. О томе говори и истраживање које је урадио *Pew Research Center* које показује како број грађана САД који верују да њихова земља представља државу изнад свих осталих на свету опада (са 38% у 2011. години на 28% у 2014. години). То је тенденција која све више узима маха код младих људи. Роберто Суро [Roberto Suro] говорећи о овоме каже да последњих петнаест година нису биле сјајне за спољну политику САД: „Постоји осећај сталног рата после 11. септембра, као и да САД не знају шта у ствари хоће; то је осећај који никако да нестане.“¹⁶⁾

Табела бр. 1: САД представљају државу која се налази изнад свих осталих (истраживање рађено у САД, у %)

	2011.	2014.
Укупно	38%	28%
18-29 година	27%	15%
30-49 година	38%	26%
50-64 година	40%	33%
65+ година	50%	40%

Извор: Pew Research Center, 26. 06. 2014., доступно на: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/07/02/most-americans-think-the-u-s-is-great-but-fewer-say-its-the-greatest/>

САВРЕМЕНО ДРУШТВО КАО ДРУШТВО РИЗИКА

Бурне промене глобалном нивоу изазивају забринутост и доводе до тога да се на модерно друштво гледа као на друштво ризика. Урлих Бек [Ulrich Beck] анализирајући савремено постиндустријско друштво каже да је ризик, као систематски начин бављења опасностима и несигурностима које је изазвала и створила сама модернизација, постао његова унутрашња природа. Савремено друштво, према Беку, представља *друштво ризика* које он дефинише „као друштво науке, комуникационих и

16) Vanessa Barford, „Why are Americans so Angry“, *BBC*, 04. 02.2016., доступно на: <http://www.bbc.com/news/magazine-35406324>

информационих средстава, сложених конгломерата група и моћи наспрам природе и између људи.¹⁷⁾ Као да се остварује изрека Карла фон Клаузевица [Carl von Clausewitz] да је *рат само наставак политике другим средствима*. На делу су различити облици политичког насиља: претња силом, принуда, притисак, психофизичко злостављање, политичко убиство, атентат, насилни протести, побуне, нереди, немири, тероризам, репресија, терор, устанак, грађански рат и рат агресија.¹⁸⁾ Неолиберални модел друштвеног развоја поприма своју неоимперијалну праксу којом крупни капитал поштује правила игре и међународног права само до оне мере докле то њима одговара. Средства која се данас издвајају за рат су енормно порасла и представљају велики удео у трошковима једне земље.

Табела бр. 2: Војни трошкови (у милијардама долара)

Година	1990.	1995	2000.	2005.	2010.	2011.	2012.
Укупно	1524	1075	1120	1420	1739	1741	1745
Африка	17,5	14,8	19,3	24,2	33,6	37,1	39,2
Северна Африка	3,9	4,6	5,2	7,9	12,0	15,1	16,4
Подсахарска Африка	13,6	10,2	14,0	16,3	21,6	22,0	22,7
Америка	617	473	458	652	817	808	780
Северна Америка	548	429	410	598	743,2	734,7	705
Средња Америка и Кариби	3,9	4,5	5,3	5,1	7,7	8,0	8,5
Јужна Америка	65,0	39,2	43,1	48,8	66,4	65,3	66,0
Азија и Океанија	151	176	202	260	355	369	390
Средња Азија	...	0,6	0,6	1,3	2,2	2,4	3,0

17) Љубиша Митровић, *Творци нових парадигми*, Институт за политичке студије, Београд, 2008, стр. 90.

18) Радослав Гаџиновић, „Појмовно одређење – дефинисање насиља“, *Српска политичка мисао*, стр. 147-164, Институт за политичке студије, Београд, 4/2008, стр. 160-161.

Источна Азија	110	130	147	191	265	278	302
Јужна Азија	24,2	26,8	35,0	44,5	58,8	59,7	56,1
Океанија	17,2	18,0	19,6	23,0	29,0	28,5	28,2
Европа	657	352	360	387	419	411	407
Западна Европа	336	291	303	308	36	302	286
Источна Европа	291	39,7	35,7	55,5	80,2	87,0	100
Средња Европа	30,0	21,8	20,9	23,6	22,6	22,0	20,6
Блиски исток	81,5	59,2	80,4	97,5	115	117	132

Извор World Military Expenditures and Arms Transfers цитирано према: Masoud Kamali, *War, Violence and Social Justice – Theories for Social Work*, ASHGATE, 2015, стр. 42-43.

Хладни рат се у XXI веку наставља, са том разликом што у односу на претходни, када се сукоб између СССР и САД одвијао директно између њих, сада активну улогу имају локални савезници ових двеју сила широм света. Најновија дешавања у Украјини, а нарочито у Сирији директно сведоче о томе.

Конфликт у Украјини многи теоретичари виде као поновни почетак (или наставак) Хладног рата. Подсетимо се да је Кримска криза отпочела крајем фебруара 2014. године као наставак на Украјинску револуцију током које је дошло до насилних сукоба полиције и демонстраната у Кијеву, а чији је крајњи резултат био смена председника Виктора Јануковича. Сам чин његове смene је наишао на двоструке реакције. Са једне стране западне земље, на челу са САД, су ово поздравиле као смену корумпираног и ауторитарног режима, док је Руска Федерација на ово гледала као на државни удар и смену легално изабраног председника. Референдум о статусу Аутономне Републике Крим је одржан 16. марта 2014. године, када се више од 90% гласалих грађана изјаснило за припајање Русији. Овај догађај, тј. подељеност око признавања референдума, је даље допринео захлађењу односа између Запада и Русије. Поред конфликта у Украјини, ова криза је имала далеко шире последице. Наиме, САД и Европска унија су увели економске санкције Русији, а веома брзо се јавила и полемика око могућег искључења Русије из Г8.

Интервенције у Сирији додатно компликују и заоштравају односе између САД и Русије. Коментаришући ситуацију у Сирији Ноам Чомски истиче да је Сирија страشان злочин, али да постоје и много гори широм света: „Најгори злочини у последњој деценији су били у источном Конгу, где је побијено око пет милиона људи, а САД су ту индиректно умешане. Влада Руанде, која је сателитска држава САД, интервенише масовно као и Уганда у одређеној мери. У Африци је готово међународни рат. Колико људи зна о овоме? Једва се помиње у медијима. Нико не зове САД да хуманитарним интервенцијама спасу народ Конга.“¹⁹⁾

Уколико је борба против тероризма била приоритет, Чомски истиче да су САД испустиле јединствену прилику да искорене употребу хемијског оружја на Блиском истоку. Конвенција о хемијском оружју која је ступила на снагу још 1997. године се не односи само на његово коришћење. Напротив, она забрањује развој, производњу, складиштење и употребу хемијског оружја и обавезује на његово уништавање. После инцидента са хемијским оружјем у Дамаску августа 2013. године²⁰⁾ требало је наметнути норму да се хемијско оружје на Блиском истоку уништи. Израел, међутим, поседује хемијско оружје и одбио је да ратификује поменути конвенцију. Правилан одговор био би наметање Конвенције на Блиском истоку, што би значило да било која држава која је крши (без обзира да ли је прихвата или не) мора бити приморана да елиминише све залихе хемијског оружја (...) Наравно, то би значило да Израел као савезник САД уништи своје целокупно хемијско оружје и да омогући међународну инспекцију.“²¹⁾

Руско мешање у сиријску кризу додатно компликује ствари, јер САД на тако нешто не гледа благонаклоно. То додатно заоштрава односе између ових држава. Ситуација на глобалном нивоу се додатно закомпликовала тиме што је Турска је ушла у историју као чланица НАТО алијансе која је прва у XXI веку оборила руски авион чиме су сукоби широм света добили потпуно нову димензију. Инцидент се десио 24. децембра 2015. године за време интервенције руског авиона Su-24 над Сиријом. Имајући у виду да САД у великој мери у својој спољној политици користе

19) Noam Chomsky, Foreword in *Inside Syria – The Backstory of Their Civil War and What the World Can Expect* by Reese Erlich, Prometheus Books, 2014.

20) Подсетимо се да је августа 2013. године изведен напад хемијским оружјем у предграђу Дамаска у коме је погинуло 1429 људи – од којих су 426 били деца.

21) Noam Chomsky, Foreword in *Inside Syria – The Backstory of Their Civil War and What the World Can Expect* by Reese Erlich, Prometheus Books, 2014.

НАТО и Светску трговинску организацију, тензије између Русије у САД никада нису биле веће.

Ноам Чомски истиче да су велике корпорације дале готово *свету ауру* основним вредностима неолиберализма због чега оне у својим настојањима ретко наилазе на отпор. Он с правом сматра да су демократија, људска права и економске доктрине *инструменти моћи који се примењују зарад експлоатације*. Ови идеали су добри све док гарантују да ће „прави људи“ од тога имати користи, у супротном правила игре се мењају, при чему САД теже да формирају тзв. *демократију одозго која ставља традиционалне изворе моћи – углавном корпорације и њихове сараднике – под ефикасну контролу*.

Савремено друштво је донело и веома битну новину која се огледа у промени стратегија земаља Запада које учествују у интервенцијама, стварање паметних оружја за масовно уништење, али је у неолибералном духу настала и потреба за приватним организацијама које могу бити укључене у овакве интервенције. О томе колику опасност за демократско друштво представљају поменуте корпорације можда најбоље говори Масуд Камали [Masoud Kamali]: „Ове приватне војне групе могу надоместити недостатке ангажмана регуларних војних трупа у копненим операцијама. Војне снаге САД су у Ираку и Авганистану често користиле приватне војне групе и организације да им помогну у рату. Такав развој Питер Клеркс [Pitter Klerks] представља као крајњу заступљеност неолиберализма, која је омогућила приватним корпорацијама да активно учествују у збацивању и успостављању влада, које ће касније имати у виду интересе ових корпорација. Тиме ће уместо грађана страни акционари постати реална основа суверенитета државе. То представља опасност која враћа експлоатацију неоколонијализма и доводи до опадања државних капацитета у западним земљама.“²²⁾ Корпорације на овај начин добијају значајну корист не само од рата, већ и од страха од рата, који злоупотребљавају зарад остваривања приватних интереса.

И НА КРАЈУ...

Сумирати закључке представља незахвалан посао. Овако нешто постаје теже тим пре што, како Чомски наводи, свет јесте једно компликовано место јер све што посматраш можеш да

22) Masoud Kamali, *War, Violence and Social Justice – Theories for Social Work*, ASHGATE, 2015, стр. 54.

сагледаш на више начина, при чему ћеш увек добити различите одговоре у зависности од тога који приступ изабереш.²³⁾ Због тога је неопходно изабрати критички приступ савременом друштву уз стално преиспитивање готових одговора.

Главни проблем развоју демократије у савременом друштву представља неоимперијална пракса која ступа на сцену када остваривање неолибералне теорије наиђе на неку препреку. На делу је Нови светски поредак, у којем доминирају глобалистичка идеологија и империјалне тежње „демократског“ Запада.²⁴⁾ „Праведни рат“ постаје један од главних изазова развоју демократије. Шта је праведни а шта неправедни рат Повеља УН јасно дефинише. Она забрањује сваку претњу и употребу силе, осим у случају самоодбране и једино да нека земља буде нападнута она има право да се брани, док је у свим осталим случајевима сила забрањена, осим уколико то Савет безбедности изричито не одобри.²⁵⁾ Тријумф теорије праведног рата, како то Волцер назива, је у ствари довео до суноврата демократије.

Као што је већ на почетку речено, у XX веку је дошло до највећег цивилизацијског напретка у људској историји, али га је и обележило политичко насиље глобалних размера. Оваква тенденција се наставља и у XXI веку. Дијалог и толеранција су запостављени док је међународно право постало место демонстрације моћи. Сам однос између рата и мира у савременом друштву се мора посматрати са становишта да мир није само одсуство рата, већ да он подразумева много више од тога. У том смислу стање мира не треба да буде једноставна негација рата, већ стање у којем ће доћи до развоја који подразумева поштовање универзалних људских права и слобода, међуетничку и међурелигијску толеранцију, поштовање културне различитости, решавање спорова мирољубивим средствима уз међусобни дијалог и толеранцију... Ово, међутим, није нимало лако постићи и подразумева јаку државу које ће развојем својих демократских и националних капацитета моћи да одговори савременим друштвеним процесима.

23) Дејвид Барсамиан, Ноам Чомски, *Пропаганда и јавно мњење – разговори с Ноамом Чомским*, Рубикон, Нови Сад, 2006, стр. 34.

24) Виолета Рашковић Таловић, „Будућност наше мудрости“, *Србија између Истока и Запада* (уредник: Жељко Симић), Беопрес: Београд, 2014.

25) Опширније о томе: Миша Стојадиновић, „Политичко насиље и демократија у контексту неоимперијалних амбиција великих сила“, *Српска политичка мисао*, vol. 48, бр. 2, Институт за политичке студије, Београд, 2015

ЛИТЕРАТУРА

- Barford Vanessa, „Why are Americans so Angry“, *BBC*, 04. 02.2016., доступно на: <http://www.bbc.com/news/magazine-35406324>, Истраживање Pew Research Center, 26. 06. 2014., доступно на: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/07/02/most-americans-think-the-u-s-is-great-but-fewer-say-its-the-greatest/>
- Барсамиан Дејвид, Чомски Ноам, *Пропаганда и јавно мњење – разговори с Ноамом Чомским*, Рубикон, Нови Сад, 2006.
- Гађиновић Радослав, „Појмовно одређење – дефинисање насиља“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, 4/2008.
- Griffin Ray David. *The New Pearl Harbor – Disturbing Questions about the Bush Administration and 9/11*, Olive Branch Press, Massachusetts, 2004.
- Guelke Adrian, *Terrorism and Global Disorder – Political Violence in the Contemporary World*, London: I.B.Tauris & Co Ltd, 2006.
- Kamali Masoud, *War, Violence and Social Justice – Theories for Social Work*, ASHGATE, 2015.
- Милошевић Зоран, „НАТО и медији“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, 2/2008.
- Милосављевић Љубинко, *Средњовековна мисао о друштву*, Филозофски факултет, Ниш, 2002.
- Митровић Љубиша, *Творци нових парадигми*, Институт за политичке студије, Београд, 2008.
- Parenti Michael, *The Face of Imperialism*, Paradigm Publishers, 2011.
- Петковић Слободан, *Злочин у рату, геноцид у миру*, Службени гласник и Друштва Србије за борбу против рака, 2012.
- Стојадиновић Миша, *Ноам Чомски и савремено друштво*, Институт за политичке студије, Београд, 2014.
- Стојадиновић Миша, „Политичко насиље и демократија у контексту неоимперијалних амбиција великих сила“, *Српска политичка мисао*, vol. 48, бр. 2, Институт за политичке студије, Београд, 2015.
- Таловић Рашковић Виолета, „Будућност наше мудрости“, *Србија између Истока и Запада* (уредник: Жељко Симић), Беопрес: Београд, 2014.
- Falk Richard, *The Great Terror War* New York: Olive Branch Press, 2003.
- Cornell Drucilla, *Defending Ideals – War, Democracy and Political Struggles*, Routledge, New York, 2004.
- Chomsky Noam, Foreword in *Inside Syria – The Backstory of Their Civil War and What the World Can Expect* by Reese Erlich, Prometheus Books, 2014.
- Walzer Michael, „The Triumph of Just War Theory (and the Daggers of Success)“ *Social Research*, International Justice, War Crimes, and Terrorism: The U.S. Record, No. 4/ 2002.
- World Values Survey*: <http://www.wvsevsdb.com/wvs/WVSanalyzeQuestion.jsp>, талас 2010-2014, доступно 23. јуна 2015.

Misa Stojadinovic, Violeta Raskovic Talovic

**CHALLENGES OF THE DEMOCRATIC
DEVELOPMENT IN THE CONTEMPORARY SOCIETY:
POLITICAL VIOLENCE AND THEORY OF
(UN)JUST WAR**

Resume

The end of the 20th and the beginning of the 21st century was characterized by numerous interventions that have been made in the name of democratic development and protection of human rights. The authors of this paper reexamine such statement indicating that neoimperialism became one of the main challenges of the democratic development. In the contemporary society the development of the democratic society is often followed by the development of means for justifying violence. Thus, one of the main reasons is certainly the fact that in democratic societies open use of violence became impossible (i.e. it will face condemnation of public opinion). That led to the necessity of using violence in such manner that it must be justified in the eyes of the public opinion – we must have the so called manufacturing consent. Through history nations declared to many wars arguing that they are doing this for just reasons. The authors in this paper are analyzing the basic principles of just war theory. Having in mind that theory of just war is one of the theories which define which wars are just or unjust, the authors are focusing their analysis primarily on practical manifestations of this theory. Contemporary society has brought a very important innovation which is reflected in the change of the Western countries strategy which participates in such interventions. On one side we have the development of smart weapons of mass destruction, and on the other, in the neoliberal spirit we have emerging necessity for private organizations to be involved in those interventions. In that sense first part of this paper is analyzing risks that occur in contemporary society and trying to define main challenges for the democratic development. In the second part, authors reexamine neoimperial side of the contemporary society.

Key words: democracy, political violence, terrorism, just war theory, neoliberalism, neoimperialism.

* Овај рад је примљен 20. фебруара 2016. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 23. марта 2016. године.